

SANTIAGO APOSTOLUA EUSKALERRIAN

Aita Onandia

Santiago Apostolua, iñoliz egona ete Espaiña'n? Gauzak zearo ta erroz aztertu nai ditugun garai onetan ez da erroz baitez esatea. Jakintzazko axturarenik ezta iñon agiri beintzat; elezarrak eta aurretikoak esandakoz gabiltz onetan, illanpetik ezin urtenda, ta aurrerantzean be onela bearko onezkeru, len-kondairako orrialdeetan zail baita argia egitea.

Erdi-aroko liburu zarrak diraukuenez, erromatar bideak zear, Ebro'ko ta Duero'ko zelai-alorretan, galiziar ibar zabaletan ibilli yakun Santiago apostolua, Kristo'ren irakatsi zabaitzaille zintzo beti. Baiña edestian barrenago jo ezkeru, amar bat gizaldiko ixilunea beteteko barririk ez daukagu. Espaiña —ta Euskalerrria be bai, Nafarroa ta Araba batez be— erromatarrak zabalduriko bide nasaiz ornidua genduan garai artan; eta bide orreitan zear epe laburrez arlo andia ibilli zeikean. Gaur, baiña, askok diñoe ta egia dirudi epe ain estuan sarkaldetik orduan ezagun ziran lurralde onein azkeneraño eltzea etzala txit erreza. Santiago'k guztiz be bideratzi bat izan ebazan ibillaldi luzeok egiteko; 42'garren urteruntz Jerusalem'en aurkitzen zan, Erodes Agripa'k, judarrak eder egin nairik, burua ebagi eutsanean.

Gerora, bein baiña geiagotan agertu izan ei zan Santiago espaiñar lurraldeetan, moruen kontrako

burrukaldietan atan be. Eta bein, ele zarrak diñoskunez, geure Euskalerrrian. Or dogu Klabiño, Logroño'tik 13 kilometrorra, Ribafretxa ta Leza ibaitik aldatz-goran, 375 arima ditun erritxo. Bederatxigarren gizaldian an gertatu zan guda-burruka baten oroiz oraintze be, urtero, jente mordoak igon oi dau erri aldapatsu atara, ta batez be antxiña baten guda-zelai izan zan Laturtze mendira.

Egia naiz guzur, onela esan oi da. Kordoba'ko emir zan Abderraman II'garrenak, an IX'garren eunkian, Asturias'ko errege Mauregato'k beñola aginduriko eun neskatx-zerga eskatu eutsan Ramiro ango erregeari. Onek ez eutsan emon nai izan, eta ortik sortu zan burruka latza moruen eta kristauen artean. Erritxo'n izan ziran erasoaldirik gogorrenak, Naxeta ta Kalahorra bitartean bereziki. Lenengo burrukaldietan kristauak galdo eben, eta gau baten onek, sul ta armin, mendiz ta zugatzez loguraturiko Klabiño erritxora baztertu ziran. Gabaz, amesetan, Santiago apostolua agertu yakun Ramiro erregeari, berberak lagunduko eutsola-ta, moruai zan ta muin erasoteko esanik. Orrela egin eben kristiñauak urteongo egunean, eta latz bai latz burrukatzan ziralda Santiago agertu yakun zaldi zuri gairan, ikurrin zuria eskuan ebalarik. Irurogei milla morutik gora jausi ziran egun atan.

Onagiño aoz-ao edestu izan dan kontakizuna. Egia ete? Or untzea. Masdeu'k amazortzigarren eunkian eta gero beste kondairazale askok ez daukie egizat burrukaldi ori. ezta orren ostein Ramiro erregeak egiñiko Santiago-Eskintza be. Egia ba'litz, alan be, Santiago euskal lurrean egona genduke.

Baiña guzti au, Santiago Espaiña'ra etorri zala, Klabiño'n burruka bat izan zala ta galherako kontakizun danak guzurak ba'litzaz be, Santiago'k ba-dau gure erriaz zer-ikusi ta ar-emon andi bete. Zeinbat gizaldiz Europa orotik Kompostela'ra erromes joan diranak milloika izan dira. Eta erromes gelenok Euskalerritik igaro dira, arako bidean; naitaezkoa zan Europa'tik etozanentzat Jaka, Luzalde, Dantzarinea ta Irun'go bidea. Muga orreitan oiñak jarri orduko be Euskalerrrian egozan, eta gero luzaroan ekin bear euskal autsa astintzen, Gipuzkoa'tik, Bizkaia'tik, Nafarroa'tik, Errioxa'tik, Araba'tik zear, Burgos lurraldeetara jo arte. Bidaldi au, ba, gelenik onela egin oi eben: Jaka-Puentelarreina, Orreaga-Iruña-Puentelarreina, Lizarra (Estella), Logroño, Naxera, Santo Domingo, Burgos; Dantzarinea ta Irun'dik etozanak, barriz, batzuk Gipuzkoa'tik, Araba'tik zear Burgos'era joazan, beste batzuk Gipuzkoa'tik, Bizkaia'tik, Orduña'tik zear Burgos'era. Eta, gero, Silos ikuskatu ondoren, Fromista'tik, Sahagun'dik, León'dik, Astorga'tik, Ponferrada'tik, Lugo'tik zear Kompostela'ra. Au zan erromesen txango-amaia. Itzulia be, sarrien, bide ortatik burutzen eben.

Beraz, argi dago, gure lurra osoosoan Santiago'ra joan-etorria egiten ebenen lorratz eta arnasaz aseptua dogu. Emen dirau oraindik areintzat orduan jasoriko gaxotegi ta etzeak; Jaka'tik eta Luzalde'tik etozanak an ebazan Sangotza'n, Orreaga'n, Erro'n, Zubiri'n, Larrasoa-

ña'n, Iruña'n, Puentelarreina'n, Lizarra'n etxe ederrak; baita Errioxa'n be, Kalahorra'n, Klabiño'n, Naxera'n, Jubera'n, Santo Domingo'n; eta Gipuzkoa'n, Ondarrabi'n, Lezo'n, Donosti'n Tolosa'n; eta Bizkaia'n, Zenarrutza'n, Bilbao'n, Orduña'n. Gure erriak etzitun ez txarto artu Santiago'ra joazan bidazti fedetsu orreik, naiz-ta eurok beti —*Liber Sancti Jacobi* idatzi eban Aymeri Picaud prantsez erromesak, XII'garren gizaldian, esaterako— ongille oneikanako esker ona erakutsi ez.

Eta ez orduan bakarrik, gaur be oso blotz zabal agertzen da Euskalerrria Santiago maite dabena. Aurtengo urte santuan asko dira, bai bakarrik bai taldeka, emendik zear Santiago'ra joan diranak eta doazanak. Eta aspaldiko egunetan lez, orain ara doazanai txera ona egiñaz, iñolizkorik adeitsu ta biotz-zabalen agertu gara, kistar lokarritz mundu zabalekoak alkar orapillotuz.

Egunokaz emen Bizkaia'tik, batzuk Durango'tik eta Zornotza'tik zear, beste batzuk Markiña'tik eta Gernika'tik zear, pelegrino-talde ugari eldu dira Bilbao'ra: Europa Bilbao'n egoala esan dabe emengo izparringiak. Emen ziran, izan be, laterri arteko alkatte «Pax Christi» deritxonean izena emonda dagozan talde batzuk. Mundu osoko joan-etorria egin nairik, Bilbao'tik —emen bai daukie gaur goterkiko eliz nagusia, antxiña-antxiñatik Santiago'ri eskiñia— igaro nai dabe. Ta ementxe dira egun batzuetan, bertoko edertasunez ta jenteen txera maitekorrez gantzasetu gurarik. Apaiz ta erri-gizon, gazte ta zar, Europa'tik naziño guztietakoak auzpatu dira Bilbao'n Santiago Apostolluaren oiñetan eta Begoña'ko Amaren aurrean, euren gorputz-arimak arnas-indar barriz kemendu egiezan, Ondoren, Orduña'tik zear, Burgos' erako bidea artu dabe.

Euskalerrrian, orrez gairera, aibat eleiza ditu Santiago'k; amazortzi bere izeneko, Araba'n bakar-bakarrik, eta Bizkaia'n, eta Gipuzkoa'n eta Nafarroa'n, eta Zuberoa'n eta Lapurdi'n? Ezta bazterrik gure artean «trumol-semeari» eskiñi bakorik. Gure antxiñakoen fede-arbillak ditugu onek, zutik eta ñirñir-lari oiñdiño be. Eleiz-torre orreita-ko kanpialak, naiz txiki naiz andi, durundu gozoz diardue oraindik Galizia'ra doazan oiñezko bai tarantazko erromesak, Goian izarra, beian kanpaia biderakusle zangar, ezin iñolaz be bidaztirik galdu.

Bide-atsak arrotuz emendik zabiltzan europar erromes; etsai ortik zaindu zailzala Apostolu doneak. Gorputz eta arimarako, osasuna ta bakea opa dautzudaz; barnetik Jainkoa, kanpotik aingeruen ego-otsa; barne-bidez ta landa-bidez muga bardiñera zoz; Jainkoagana. Bide orreitan zear, euskal biotzaren kerizpean emon dozu unetxo bat; une onen beroa izan bekizu luzeko arnasgarri. Gure lurretik urtetean esan egizu: «Eskerririk asko». Kompostela'ra ostein, barriz emendik igarotzean, esalzu: «Maite zaitut». Eta, azkenez, txango fedetsu amaitu ta sukalde beroan, zeuretarrazak batera, oroi bikaiñez gozartzean, esan oraindik be: «Eder zaitut». Giza-biotzak, bada, esker ona zor dau.

sendoa...

TXEBARRIA' tar JUAN ANGEL

dun. Gaztaroko krisis andia berritzen. Indar berriak, ibilbide ezezagunak eta somatu oi dira-ta.

Erromatarrak Britania'ko erria menpezebiltzan. Lur-bazterreko erri txiroa ezin andiena zun iriak. Britandar adoretzu jakitez jokatu zuten, gauzak bear bezala Ta on zebiltzan, zar gordiñak eta gazte arako gertatze-lanetan. Alako baten, Tadakigu, Kalgako izeneko batek (gudari-ularatsua bera) bere erkideai ola asten erreko ta askatasun-aginterriko azkenentzertuta ta ospeagandik urrun egoteak diño...". Ta olako beste izketa-modu zentzuzkoan ditu Kalgako'k bere erriarrak, danako. Axe bai ezinegona ta urduritasunak Bizi-aldaren goraberak andiak eta ustea dira askotan.

oroia-aldetik zetoztenean, ezbear eta esan ikusi zuten bere burua. Tante molis condere gentem! Baiña, etzuten ain erroz iñ-indar batek bultzata, iritxi ziran azketets-erria. Etzuten gidari makala, alajai! Ekaitz-ostean, danak lur jota zeudela, ingentibus aeger spem oultu simulat". Poema zoragarrian. Ta azken aolku bein die bere zoritzarkide gizajoai biotz on Forsan et haec olim meminisse juvabit". met rebus servate secundis" (Ae-I, 207). zaudete gertu erri ona datorreneko".

ARANZADI-TAR J. M.

Era guzietako seguroak

Barzelona'ko

«LA CATALANA»

Seguroetako ordezkaria

Gipuzkoan

S. Marsial, 33 entlo.

Urrutizkiña 19226

DONOSTIA

Papeles Pintados y Pinturas, S. L.

Etzekoandre: Zure etxea pintatzea ala enpapelatzea erabaki baño len, atox guregana. Eskerrak emango dizkiguzu.

Iparragirre, B-bean

Urrut. 19605 - 21075

DONOSTIA